

Cimze seminar eesti kultuuriloos

Tiit Rosenberg

Valga Köstrite ja Kihelkonnakooliõpetajate seminar, nn Cimze seminar (1849–1887 (1890)), mis oli ühine lätlastele ning eestlastele, asutati Liivimaa rüütelkonna toetusel 1839 Volmaris. 1849 viidi seminar Valka, kus 1853 valmis 2-korruseline koolihoone, õppeotstarbeks rajati kooliaed. Vastu võeti vähemalt 17-aastasi noormehi. Õppeaeg oli 3 aastat, õppetöö toimus saksa keeles. Koolis said ettevalmistuse tulevased kihelkonnakoolmeistrid ja köstrid. 1871 hakati õpilasi vastu võtma igal aastal, 1879 pikendati õppeaega 4 aastani. Suurenes pedagoogika osatähtsus, aluseks võeti J.H. Pestalozzi ja F.A. Diesterwegi põhimõtted. Praktikantide anti 1873 avatud harjutuskoolis. 1850 korraldati Valga seminaris Eestimaa esimesed koolmeistrite täienduskursused. Seminarist said alguse ka kihelkonnakoolmeistrite konverentsid, mis esialgu olidki mõeldud üksnes Cimze seminari kasvandikele. Eriti populaarsed olid kokkusaamised aastail 1874-1878 ja 1881, kui mitmepäevased konverentsid peeti Valgas ja igal aastal võttis neist osa umbes 90 kihelkonna- ja külakoolmeistrit.

Loomisest kuni 1881. aastani oli seminari juhataja Jānis Cimze (*Zimse*) (1814 Rauna – 1881 Valga) - pedagoog, rahvalaulude koguja ja harmoniseerija, organist ja koorijuht. Ta õpetas tulevastele õpetajatele muu hulgas koorijuhtimist ja rahvalauluseadet. Olulisteks õppeaineteks olid seminaris muusika ja pedagoogika. Jānis Cimzet peetakse Baltimaade koorilaulutraditsiooni peamiseks rajajaks ja 1869. aastal Tartus peetud esimese eesti üldlaulupeo üheks isaks.

Neljakümne kahe tööaasta jooksul Liivimaa kihelkonnakooliõpetajate ja köstrite seminaris kasvas ja õpetas Cimze oma tööle andunud tubli pedagoogina rohkem kui neljasadat noormeest, kellest said tulevased eesti ja läti köstrid ja koolmeistrid, oma aja avaliku elu tegelased, koorijuhid, heliloojad ja kirjamehed.

Seminari tähtsus Eesti jaoks seisneb eelkõige selles, et enam kui 400 lõpetanu seas oli ligi 120 eesti noormeest, kelle tegevus kujundas oluliselt kogu Eestimaa kultuurilugu alates 1850. aastaist. Ehkki seminar oli Liivimaa rüütelkonna ülalpidamisel ja vaimulike ringkondade järelvalve all, kasvas kool rahvusliku meelsusega noormehi, kellest tuli mitu põlvkonda eesti ja läti ärkamisaja aktiivseid tegelasi. Alates 1853. aastast leidis igas lennus kuni kümme

eestlast. Neist suurem osa asus tööle Lõuna-Eesti kihelkonnakoolides. Eesti kooli- ja kultuurilukku on sügavaima jälje jätnud õpetajate ja õpikute autoritena C.R. Jakobson, Hans Einer, Andreas Erlemann, Johannes Eglon, Tõnis Grünberg, Mihkel Kampmaa, pastor ja koolikirjanik Paul Undritz, kirjanike ja ajakirjanikena C.R. Jakobson, Anton Jürgenstein, Ado Grenzstein, koorijuhtide ja heliloojatena Joosep Kapp, Aleksander Saebelmann-Kunileid, tema vend Friedrich Saebelmanni, Aleksander Thomsoni ja Aleksander Lätte.

Cimze surma järel juhtis mõnda aega seminari Liivimaa koolinõunik J. H. Guleke, kellele seminari senine töökorraldus tundus liiga vabameelsena, mistõttu ta kehtestas mitmeid kitsendusi. 1883. aastast oli direktoriks endine pastor F. Hackmann. Valga Kihelkonnakooliõpetajate Seminari sulges Liivimaa aadlikonvent juunis 1887, sest balti aadel ei soovinud õpetajaid ette valmistada koolidele, mille juhtimine oli läinud Rahvahariduse Ministeeriumi kompetentsi. 1887. aastal muudeti Valga seminar venestamise tulemusena köstrite kooliks ning 1890 suleti.